

Võimude lahusus ja tasakaalustatus kui õigusriigi alustalad

Rein Müllerson

Tallinna Ülikooli rahvusvahelise õiguse ja poliitika juhtivteadur

- Õigus kui anarhia kaotamise ja võimu koondumise vähendamise vahend
- Rahvusvaheline õigus kui geopolitiline vahend
- Bipolaarsest rahvusvahelisest süsteemist unipolaarse momendi kaudu multipolaarsesse maailma
- 1990ndate unipolaarne moment ja 'maailma õiguse' loomise katsed
- Multipolaarsus, võimude tasakaalustatus ja kooskõla
- Võimude tasakaalustatus kui rahvusvahelise õiguse alustala

Pärast külma sõja lõppu paljudel, sealhulgas mul endal tekkinud suur – mõnede arvates naiivne – lootus maailmale, kus erapooletult tõlgendatav ja rakendatav õigus oleks poliitika suhtes ülimuslik, ei ole reaalsuseks saanud. Vastupidi – erinevate nägemustega soovitud ja võimalikest maailmakordadest käib tänapäeval kaasas propagandistlik võitlus, milles isegi rahvusvahelist õigust kasutatakse hegemoonilise domineerimise vahendina või hoopiski sellise domineerimise pareerimiseks. Külma sõja aegse liberaalkapitalismi uskumise ja kommunistlike töekspidamiste vahelise rivaliteedi asemel seisneb praegune peamine vastasseis ideoloogiate vahel, mis õigustavad ühe võimude keskpunktiga unipolaarse (või mittepolaarse) ja järjest rohkem ühtlustuva (liberaaldemokraatliku) maailma jätkumist ja laienemist, ning multipolaarse võimude tasakaaluga maailma vahel, kus erinevad poliitilised ja majanduslikud süsteemid toimivad koos ning konkureerivad omavahel.

Autor väidab, et arvestades maailma suurust ja eelkõige veel kultuurilisi ja arengulisi erinevusi ning ka keerukust ja järjest suurenevat refleksiivsust, on ainus reaalselt võimalik rahvusvaheline süsteem multipolaarne. Lisaks arvab autor, et rahvusvaheline õigus kui huvide ja kompromisside tasakaalul ning mitte tingimata jagatud ideoloogiatel või väärtustel põhinev normatiivne süsteem (see võib toetada riikide sisemisi õigussüsteeme või Euroopa Liidu õigust) saab toimida suhteliselt hästi ainult multipolaarses tasakaalustatud ja kooskõlastatud võimudega rahvusvahelises süsteemis, mis on rajatud teadlikult ja kohusetundlikult ning mille õiguspärasust aktsepteeritakse. Ja kuigi üleilmastumise protsessidel on kalduvus maailma ühtlustada, muutes paljud riigid, kui mitte enamiku neist heterogeensemateks, ei ole selliste protsesside kiirendamise katsed tulemuslikud.